

Verantwoordelijke uitgever : Professor Louis Baeck,
Pro-dekaan van de Faculteit der Economische
en Toegepaste Economische Wetenschappen

De "Leuvense Economische Standpunten" worden opgevat als een vrije wetenschappelijke tribune waarin de stafleden van het Departement Economie en van haar onderzoekseenheid, het Centrum voor Economische Studiën, opiniërende studies en essays publiceren. De opzet bestaat erin om op bevattelijke wijze een reeks van inzichtsverhelderende en beleidsoriënterende economische standpunten te brengen. Onze beweeglijke wereld heeft hieraan wel behoefte.

Dergelijke reeks zal uiteraard verschillende opinies en denkstromingen brengen.

Leuvense Economische Standpunten zullen alleen de visie van de auteur vertolken. Zij kunnen dus niet doorgaan als de visie van een instelling.

Adres voor bestellingen :
Centrum voor Economische Studiën
Van Evenstraat 2B
B — 3000 LEUVEN

Prijs per aflevering : 100 F.
Postcheque : 000-0544830-78

Telefoon : 016 / 28.31.02 — 28.31.11

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT TE LEUVEN
DEPARTEMENT ECONOMIE

LEUVENSE ECONOMISCHE STANDPUNTEN
1990/55

COMPETITIVITEIT, OLIECRISIS EN LOONINDEXERING

Paul DE GRAUWE
Wim VANHAVERBEKE

oktober 1990

Wij zijn Paul Van Rompuy dankbaar voor zijn commentaar.

D/1990/2020/28

Inleiding

Ten gevolge van de recente olieprijsstijgingen is de discussie over de competitiviteit van de Belgische economie opnieuw in de actualiteit gekomen. Vele waarnemers vrezen dat deze olieprijsstijgingen tot een loon-prijsspiraal kunnen leiden en zo de competitieve positie van België kunnen ondermijnen. Vooral het bestaan van het loonindexeringssysteem wordt hier gezien als een gevaar. Immers stijgende olieprijsen leiden tot een verhoging van de consumptieprijsindex, en worden in zo een systeem automatisch vertaald in hogere loonkosten. In de mate dat andere landen geen automatische loonindexering kennen, leidt dit systeem tot een snellere loon-prijsspiraal in België, en komt de competitieve positie van het land in het gevaar. De twee vorige oliecrisissen van 1973-74 en 1979-80 zouden op die manier hebben bijgedragen tot een verlies aan concurrentiekracht van de Belgische economie.

De vraag die we hier willen bestuderen is of dit gevaar vandaag bestaat. Om op deze vraag te kunnen antwoorden is het belangrijk de ontwikkeling van de Belgische competitiviteit over een voldoende lange periode te bestuderen. In de recente discussie over dit probleem werd teveel de nadruk gelegd op de ontwikkelingen van de laatste twee à drie jaren. Zoals zal blijken kan een dergelijke fixatie op de korte termijn een heel vertekend beeld oproepen van de competitiviteit van de Belgische economie.

Marktaandelen als maatstaf van de competitiviteit

De meest voor de hand liggende maatstaf van de competitiviteit (en ook de meest gebruikte) is het marktaandeel van de Belgische export in de wereld¹. Het marktaandeel kan echter op verschillende manieren berekend worden. Het kan in waarde of in quantiteiten berekend

¹ Er zijn nog andere dimensies in de evolutie van de competitiviteit, m.n. de concurrentiekracht van het Belgische bedrijfsleven op de binnenlandse markt. Deze worden niet gemeten door de hier besproken marktaandelen. Zie de recente studie hierover door Nyssens en Poulet(1990).

worden. Tevens kunnen de marktaandeelen van de Belgische export in de totale wereldhandel of in de handel van een beperktere groep van landen beschouwd worden. We zullen hier deze verschillende indices naast elkaar zetten.

We beginnen met de marktaandeelen in waarde. Dit wil zeggen dat we de Belgische export vergelijken met deze van onze handelspartners, waarbij we alles in een gemeenschappelijke munt uitdrukken (dollars). In figuren 1 en 2 tonen we de evolutie van deze marktaandeelen. Figuur 1 toont deze evolutie weer t.o.v. de OESO landen en t.o.v. de 7 belangrijkste OESO-landen (Duitsland, Frankrijk, Nederland, Italië, Verenigd Koninkrijk, Japan en de Verenigde Staten). Figuur 2 vergelijkt de Belgische export met deze van de vijf belangrijkste EG-landen en van Duitsland. (Deze laatste vergelijking werd hier ingebracht omdat met de koppeling van de BF aan de DM, Duitsland wel een speciale betekenis heeft).

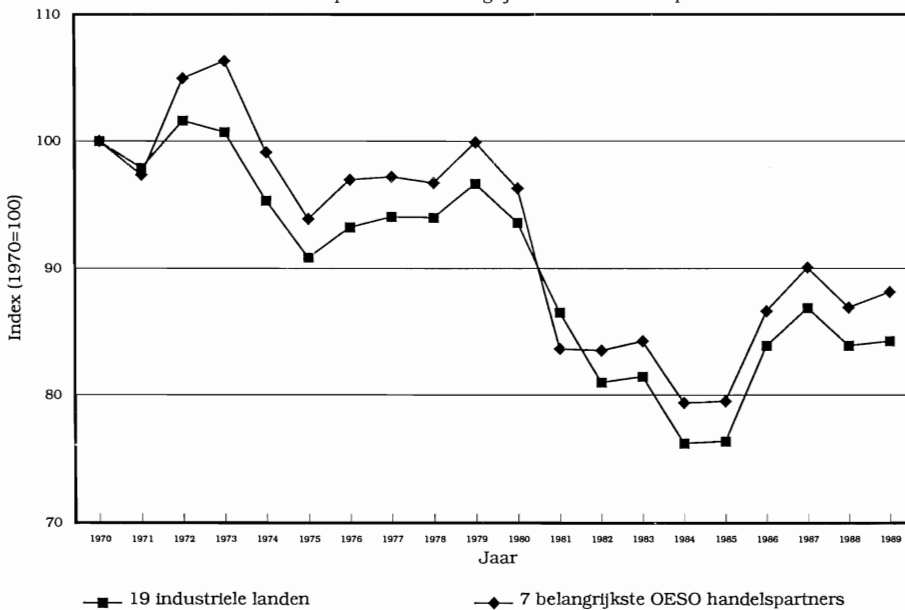
Uit deze twee grafieken blijkt het volgende. Over de periode 1970-89 is de export van België met 10 a 15 % minder snel gestegen dan bij onze handelspartners. Deze dalende trend van het marktaandeel van België heeft zich vooral voorgedaan gedurende de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig. Sinds 1982 is er een stabilisatie van het Belgisch marktaandeel. Vanaf 1985 kan zelfs gesproken worden van een lichte verbetering².

Op te merken valt ook dat de grootste verslechtingen van het Belgische marktaandeel zich telkens geconcentreerd hebben tijdens en na de twee olie-schokken. Deze twee perioden vielen ook samen met de twee grote wereldrecessies van de laatste 20 jaren. Tijdens 1973-75 daalde de Belgische export met ongeveer 10 % in vergelijking met onze belangrijkste handelspartners. Hetzelfde deed zich voor, maar dan in mindere mate, tijdens de periode 1980-82. De vrees dat bij een derde olie-schok hetzelfde fenomeen zich zou kunnen herhalen is dan ook niet uit de lucht gegrepen.

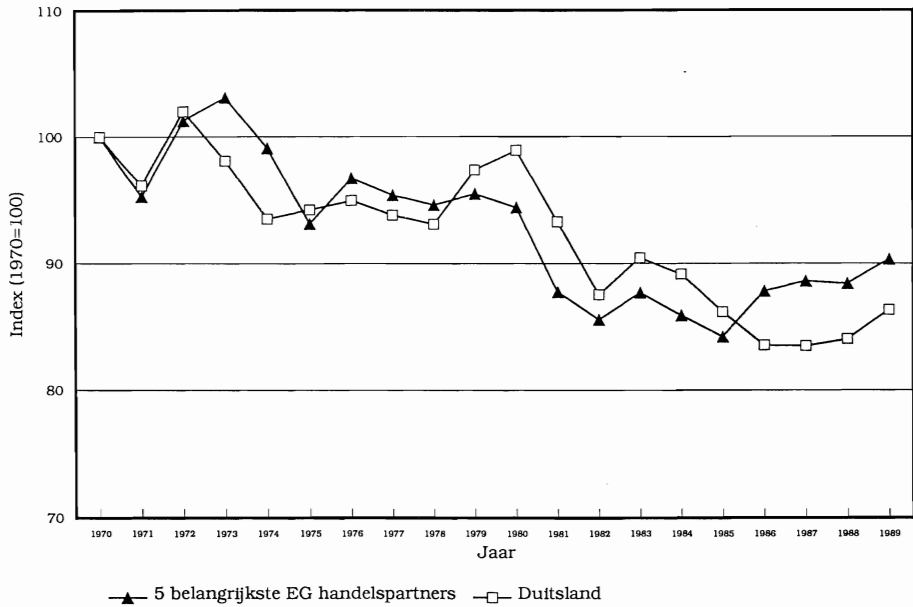
² De index t.o.v. de OESO-landen (figuur 1) is onderhevig aan de dollarfluctuaties van de jaren tachtig. Gedurende 1980-85 daalt deze zeer scherp, vanaf 1985 krijgen we het omgekeerde beeld. De indices van figuur 2 zijn niet onderhevig aan dit fenomeen omdat de Amerikaanse export hier niet inbegrepen is.

In figuur 3 worden de indices van de marktaandelen in quantiteit weergegeven. Deze worden bekomen door de evolutie van de export van België in constante prijzen te vergelijken met de export (eveneens in constante prijzen) van onze handelspartners. Zoals in figuren 1 en 2, vergelijken we de Belgische export met vier groepen landen (de hele OESO, de 7 belangrijkste OESO-landen, de vijf belangrijkste EG-landen, en Duitsland). Uit figuur 3 blijkt zoals uit figuren 1 en 2 dat er een trendmatige daling is van deze indices. Deze daling concentreert zich vooral tijdens de jaren zeventig. Gedurende de jaren tachtig kennen we een stabilisatie. Vanaf het midden van de jaren tachtig is er een stijging van deze indices waar te nemen, die nochtans weer omgebogen wordt in 1989-90.

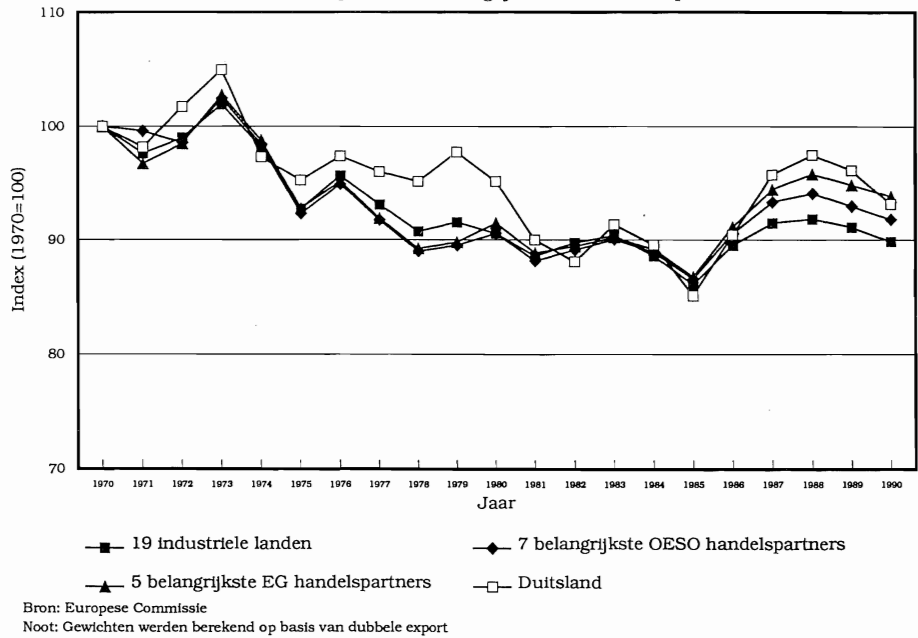
Figuur 1: EVOLUTIE VAN BELGISCHE EXPORT IN USD (lopende prijzen)
t.o.v. de export van de belangrijkste OESO handelspartners

Figuur 2 : EVOLUTIE VAN BELGISCHE EXPORT IN USD (lopende prijzen)
t.o.v. de export van de 5 belangrijkste handelspartners en Duitsland

Figuur 3 : EVOLUTIE VAN BELGISCHE EXPORT (in nationale munt en constante prijzen)
t.o.v. de export van de belangrijkste OESO handelspartners

Hoe de evolutie van de marktaandelen verklaren ?

Een verklaring formuleren voor de bewegingen van de marktaandelen is geen eenvoudige zaak. Er zijn immers vele factoren die deze marktaandelen beïnvloeden. Ten eerste, zijn er de kostenfactoren (loonkosten, kapitaalkosten, energiekosten) die in België anders kunnen evolueren dan bij onze handelspartners, en op die manier de prijscompetitiviteit van onze produkten beïnvloeden. Ten tweede, zijn er structurele factoren, zoals de samenstelling van onze export. De export kan geconcentreerd zijn in produkten en/of sectoren die minder snel (of sneller) groeien dan de wereldhandel, of die meer of minder conjunctuurgevoelig zijn.

In deze studie besteden we eerst aandacht aan de loonkosten, daarna bestuderen we een aantal structurele factoren.

De evolutie van de loonkosten in België t.o.v. onze handelspartners.

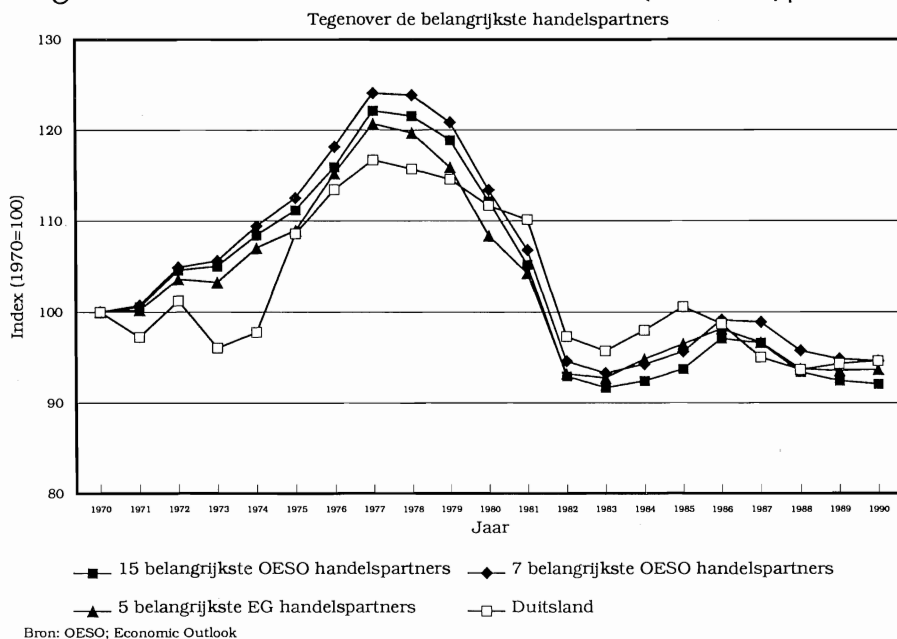
De loonkost is nog altijd de belangrijkste component van de totale kosten. Ook is het de kostenfactor die het gemakkelijkst uit de band kan springen in vergelijking met het buitenland. Dit is minder het geval met de kapitaalkosten en met de energiekosten. De mobiliteit van kapitaal en van energieprodukten zorgt er immers voor dat de prijs van deze twee produktiefactoren in België op gelijklopende manier evolueert als in het buitenland. Deze kostencomponenten zijn daarom zelden een bron van competitiviteitswinst of -verlies van de Belgische ondernemingen.

Hetzelfde kan niet gezegd worden van de loonkosten. Dit wordt duidelijk geïllustreerd door figuur 4. We tonen er de (meest gebruikte) maatstaf van de relatieve loonkostontwikkeling van België t.o.v. onze handelspartners, m.n. de relatieve loonkost per eenheid produkt. Deze meet de evolutie van de loonkost (per eenheid produkt) van België t.o.v. deze van onze handelspartners, uitgedrukt in gemeenschappelijke munt. Onze handelspartners worden gewogen door het aandeel dat elk

van hen heeft in ons exportpakket. Een stijging van deze index betekent dat de Belgische loonkost per eenheid produkt (in gemeenschappelijke munt) sneller toeneemt dan bij onze handelspartners. Een dergelijke stijging kan te wijten zijn aan een combinatie van drie factoren : een appreciatie van de BF t.o.v. de munten van onze handelspartners, een snellere binnenlandse stijging van de loonkosten, en een minder sterke groei van de arbeidsproductiviteit in België.

We hebben in figuur 4 zoals in de vorige figuren de Belgische loonkosten per eenheid produkt vergeleken met verschillende groepen van landen, m.n. de 15 belangrijkste OESO-landen, de 7 belangrijkste

Figuur 4: REELE EFFECTIEVE WISSELKOERS - (loonkost/produkt)

OESO-landen, de 5 belangrijkste EG-landen en Duitsland. We merken op dat de vier indices een sterk gelijklopende evolutie kennen. Deze evolutie heeft de volgende kenmerken. Gedurende de jaren zeventig stijgen de Belgische loonkosten per eenheid produkt (en in gemeenschappelijke munt) veel sneller dan bij onze handelspartners. Het gevolg is dat in 1979-80 (op het moment van de tweede olieschok) de Belgische loonkosten met 20 % ongunstiger liggen dan in het begin van het decennium³.

Het is evident dat een dergelijke ongunstige ontwikkeling van de belangrijkste kostencomponent van de Belgische ondernemingen een negatieve invloed moest uitoefenen op de marktaandelen, en dus een belangrijke bijdrage heeft geleverd in de verslechtering van de competitiviteit van de Belgische export.

Vanaf 1980 observeren we een dramatische verbetering van de relatieve loonkosten-index van België. In drie jaar tijd treedt er een verbetering op van ongeveer 30 % van onze relatieve loonkost. Deze verbetering is het resultaat van loonmatiging en van de devaluatie van de BF. Na 1982 stabiliseert de index zich. We observeren lichte schommelingen van enkele percenten per jaar. Vermits dergelijke bewegingen binnen de grenzen van de onvermijdelijke statistische fouten liggen, kan er weinig belang aan gehecht worden. De nadruk die in de recente discussies over onze loonkosten gelegd werd op jaarlijkse kleine bewegingen lijkt dan ook misplaatst. Belangrijk is wel dat de loonkosten in 1990 nog altijd ongeveer 30 % gunstiger liggen dan in 1979-80 toen de tweede olieschok toesloeg. Ten opzichte van 1973-74 (de eerste olieschok) is de verbetering 10 à 15 %.

Een ander opvallend verschijnsel is dat de relatieve daling van de loonkosten in België niet veel van het verlies van het exportaandeel heeft kunnen goedmaken. Het lijkt erop dat de daling van de relatieve loonkost van 1980-82 in eerste instantie heeft bijgedragen tot een stabilisatie van ons marktaandeel (zie figuur 3). Slechts vanaf 1985 is

³ We gaan hier niet in op de vraag in welke mate deze verslechtering te wijten was aan de effectieve appreciatie van de BF of aan de binnenlandse loonkostenontwikkeling gedurende het decennium.

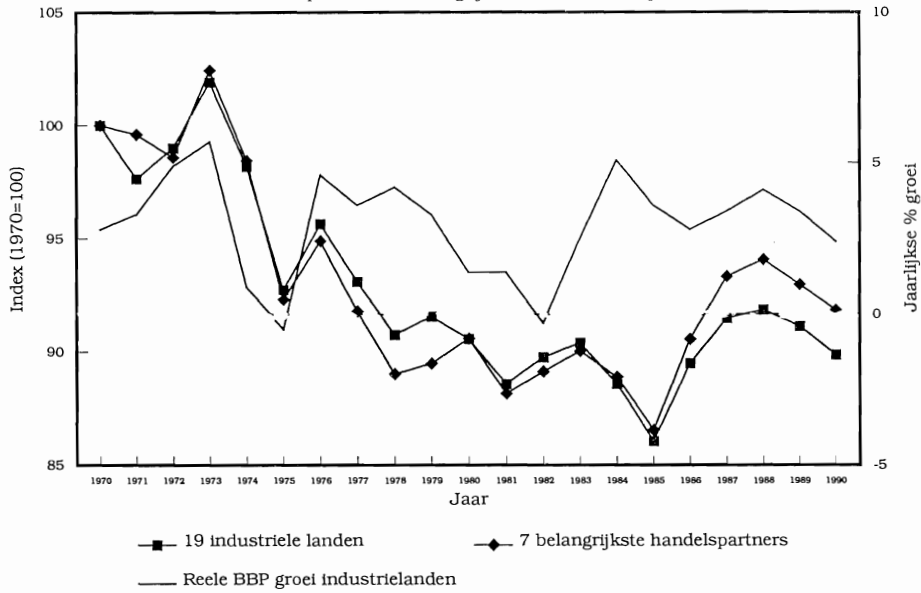
het aandeel van de Belgische export er weer op vooruit gegaan. Een en ander wijst er dus op dat een verlies aan marktaandeel ten gevolge van ongunstige kostenontwikkelingen moeilijk opnieuw wordt goedge maakt. Deze conclusies over het verband tussen marktaandeel en relatieve loonkost moeten nog gestaafd worden door een grondiger statistische analyse. Dit doen we in een volgende sectie.

Tenslotte valt het ook op dat tijdens de tweede oliecrisis van 1979-80 de loonkostenpositie van België sterk begint te **verbeteren**. Dit is nogal verrassend. Men zou immers kunnen verwachten dat het loonindexeringsmechanisme er in die periode voor gezorgd heeft dat de Belgische lonen sterker zouden gaan stijgen dan bij onze handelspartners. Dit is toen niet gebeurd. De reden moet zijn dat er een **reële** loonmatiging is geweest die het negatieve effect van het loonindexeringsmechanisme ruimschoots heeft gecompenseerd. We besluiten dat hoewel het indexeringsmechanisme theoretisch nadelig kan werken wanneer externe schokken zoals olieprijsstijgingen optreden, dit bij de laatste olieschok weinig invloed heeft gehad op de relatieve loonkostontwikkeling van België.

Structurele factoren in de evolutie van de marktaandeel

Het is algemeen geweten dat de Belgische produktie relatief geconcentreerd is in half-fabrikaten, waarvan de wereldvraag sterk conjunctuurgevoelig is. De vraag die hier rijst is of deze structuurcomponent een invloed heeft uitgeoefend op de bewegingen van onze marktaandeel. Een eerste indruk hierover wordt verschaft in figuren 5 en 6 waar we de evolutie van de marktaandeel vergelijken met de groei van het BBP van de industrielanden. We observeren dat er correlatie is tussen deze twee reeksen. M.a.w., wanneer de wereldconjunctuur verbetert hebben de Belgische marktaandeel een neiging om te stijgen. Het omgekeerde schijnt zich voor te doen bij een daling van de groei van de produktie in de industrielanden.

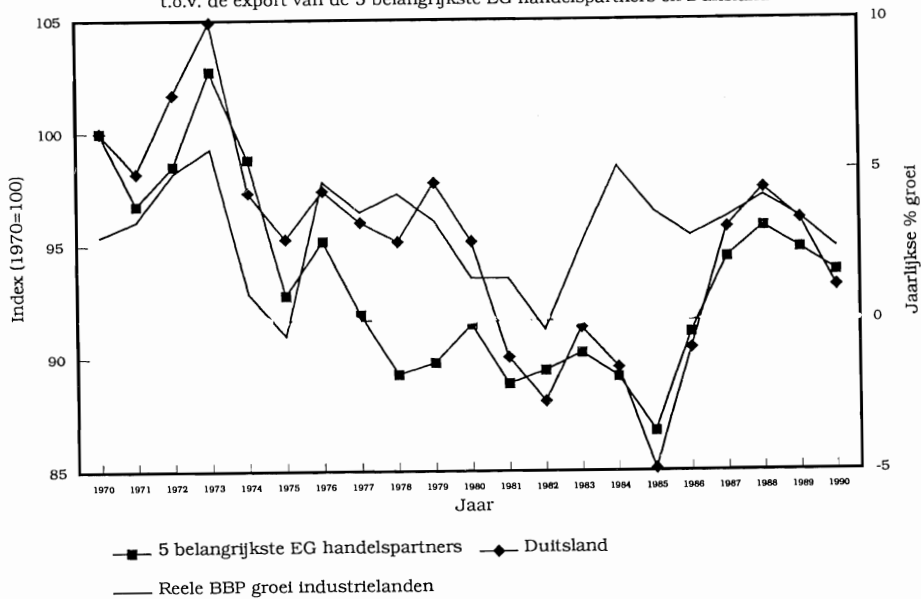
Figuur 5: EFFECT VAN DE WERELDECONOMIE OP DE BELGISCHE EXPORT
t.o.v. de export van de belangrijkste OESO handelspartners

Bron: Europese Commissie

Noot: Het marktaandeel van de Belgische export is uitgedrukt in nationale munt en constante prijzen

Figuur 6: EFFECT VAN DE WERELDECONOMIE OP DE BELGISCHE EXPORT
t.o.v. de export van de 5 belangrijkste EG handelspartners en Duitsland

Bron: Europese Commissie

Noot: Het marktaandeel van de Belgische export is uitgedrukt in nationale munt en constante prijzen

Een regressieanalyse

Om na te gaan in welke mate de wereldconjunctuur en de relatieve loonkosten een invloed hebben op de marktaandelen, werd een econometrisch model gespecificeerd. De regressieresultaten zijn weergegeven in tabel 1. Het belangrijkste resultaat is dat de Belgische marktaandelen (in quantiteiten) op significante wijze worden beïnvloed door de wereldconjunctuur (zie kolommen 1 tot 4)⁴. Wanneer deze laatste gunstig is, stijgen de Belgische marktaandelen. Het omgekeerde doet zich voor bij ongunstige wereldconjunctuur. Een toename van de BBP groei (GROEI-variabele) van de industrielanden met 1% induceert een korte termijn groei van het Belgisch marktaandeel t.o.v. de OESO landen met 0.62%. Op lange termijn is dit effect veel groter: een toename van de reële groei van de wereldeconomie doet op termijn het Belgisch marktaandeel met ongeveer 2.9% toenemen⁵. Dit betekent dus dat de snelle inkrimpingen van de Belgische marktaandelen gedurende de periodes 1973-74 en 1979-81 tenminste voor een deel toe te schrijven zijn aan de scherpe wereldrecessies die toen optraden. De verbetering van de Belgische marktaandelen sinds 1985 zou dan ook te wijten kunnen zijn aan de heropleving van de wereldconjunctuur gedurende die periode.

Om het effect van stijgingen in de relatieve loonkosten op de competitieve positie van België te meten is de relatieve loonkost per eenheid produkt uitgedrukt in gemeenschappelijke munt (REW) als verklarende variabele in de regressie opgenomen. Uit de resultaten blijkt dat een stijging van de relatieve loonkosten een negatief maar statistisch niet significant effect heeft op de competitieve positie van de Belgische export t.o.v. onze belangrijkste handelspartners. Volgens de

⁴ We beperken de regressieanalyse tot de marktaandelen in quantiteiten. De relatie tussen de marktaandelen in waarde en de loonkostvariabele is theoretisch ambigu. Immers, een appreciatie van de Belgische frank doet de marktaandelen in quantiteit dalen, maar verhoogt de buitenlandse prijs van onze export. Het marktaandeel in waarde kan dus stijgen of dalen als de BF apprecieert.

⁵ Voor de marktaandelen van de Belgische export t.o.v. van de 7 en de 5 belangrijkste handelspartners en t.o.v. Duitsland (zie kolommen 2 tot 4) vinden we gelijkaardige effecten. Het directe effect is wel groter voor het marktaandeel t.o.v. de EG-landen. M.a.w., een groei van de wereldeconomie is van groter belang voor onze competitieve positie binnen de EG dan voor die vis-à-vis de rest van de industriële landen. De lange termijn effecten daarentegen verschillen nauwelijks van elkaar.

resultaten zou een daling van deze variabele met 30% (zoals dit het geval was in de beginjaren 80) een lang termijn effect hebben op het marktaandeel dat schommelt van 1.7% t.o.v. alle industrielanden tot 7.9% t.o.v. de 5 belangrijkste EG handelspartners. Gezien de lage statistische significantie van deze resultaten is voorzichtigheid in de interpretatie van deze cijfers geboden.

Tabel 1 : Schattingsresultaten voor het Belgisch marktaandeel in de exportmarkt

<i>Te verklaren variabele:</i>		Belgisch exportaandeel in nationale munt en constante prijzen			
<i>handelspartners:</i>	15	7	5	Duitsland	
<i>Verklarende variabelen:</i>					
Constante	18.688 ^a (1.792) ^b	23.689 [*] (2.103)	28.517 ^{**} (2.248)	27.366 [*] (1.806)	
GROEI	0.621 ^{**} (2.181)	0.644 [*] (2.078)	0.740 ^{**} (2.271)	1.027 ^{**} (2.545)	
REW	-0.012 (-0.235)	-0.049 (-0.967)	-0.068 (-1.130)	-0.015 (-0.177)	
EXPAAN(-1)	0.786 ^{***} (6.450)	0.776 ^{***} (6.590)	0.743 ^{***} (5.775)	0.692 ^{***} (4.810)	
R _{adj}	0.728	0.709	0.648	0.595	
F-statistic	17.923	16.451	12.691	10.291	
DW statistic	1.929	2.067	1.797	1.791	
S.E.R.	2.111	2.297	2.411	2.987	

- a *** : Statistisch significant op 1%
 ** : Statistisch significant op 5%
 * : Statistisch significant op 10%
- b t-statistiek tussen haakjes

Om autocorrelatie tussen de resttermen zoveel mogelijk te vermijden, is ook het marktaandeel uit de vorige periode als verklarende variabele in de regressie opgenomen. De vrij hoge en statistisch significante coëfficiënten wijzen erop dat een groot stuk van het marktaandeel op korte termijn ongevoelig blijft voor schommelingen in de reële effectieve wisselkoers en de wereldconjunctuur. Het vraagt m.a.w. meerdere jaren om de competitieve positie van de Belgische export te verbeteren¹.

Loonindexering of niet ?

Aan het begin van een mogelijke derde olieschok is de vraag of het loonindexeringsmechanisme in België (tijdelijk) buiten spel moet gezet worden opnieuw acuut geworden.

De voor- en nadelen van dit systeem van loonindexering zijn welgekend en moeillijk te betwisten². Het voordeel bestaat erin dat door de stabilisatie van de koopkracht van het loon, een belangrijke bron van onzekerheid voor de werknemer wordt weggenomen. Dit heeft een positieve invloed op de sociale vrede, en dus ook op het bedrijfsleven.

Gedurende periodes van sterke stijging van de prijzen van ingevoerde grondstoffen ("ruilvoetverslechtingen") kan het systeem echter tot grote problemen leiden. Door de **automatische** stijging van de lonen kunnen de ondernemingen getroffen worden door een multiplicatie-effect op hun totale kost telkens een externe kostencomponent zoals de olieprijs stijgt. Dit heeft dan tot gevolg dat de competitiviteitspositie van de binnenlandse ondernemingen t.o.v. het buitenland ondermijnd wordt.

De vraag die zich vandaag (oktober 1990) stelt is of de olieschok groot genoeg is om een (tijdelijke) uitschakeling van het systeem van

¹ De regressies werden ook geschat met inbegrip van een trendvariabele. De bedoeling hiervan is om de effecten van een structurele verslechtering van onze export aandelen (los van de relatieve loonkosten en de wereldconjunctuur) op te vangen. De coëfficiënt van deze variabele is negatief maar niet statistisch significant verschillend van nul. Ze heeft ook geen invloed op de coëfficiënten van de andere variabelen: alleen het belang de relatieve loonkosten wordt ietwat opgewaardeerd.

² Zie het rapport uitgebracht door een groep experts in opdracht van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven.

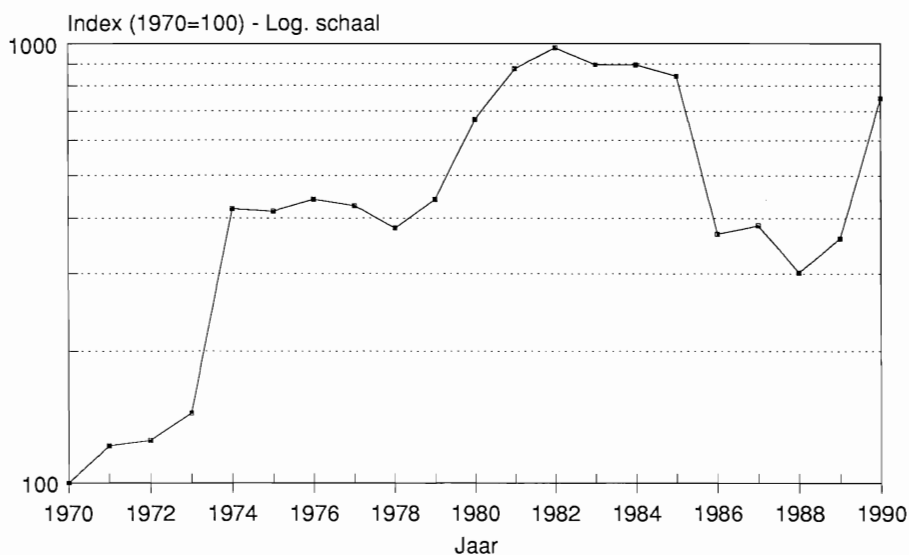
loonindexering te overwegen. Ons antwoord is negatief, en dit om twee redenen.

Ten eerste, heeft de olieprijsstijging die we geobserveerd hebben sinds augustus 1990 (voorlopig) nog niet dezelfde betekenis als deze die we gekend hebben tijdens de vorige olieschokken. Dit wordt ook duidelijk uit figuur 7. In deze figuur tonen we de evolutie van de olieprijsen sinds 1970. We delen deze olieprijsindex door de prijsindex van de Belgische export (in gemeenschappelijke munt, m.n. de US dollar)³. De index in figuur 7 geeft daarom weer hoe de olieprijsen gestegen (of gedaald) zijn in vergelijking met de Belgische exportprijzen. Een stijging van deze index betekent dat de winstpositie van de exporterende ondernemingen onder druk wordt gezet, een daling betekent dat de ruimte om winst te maken toeneemt.

Uit deze figuur blijkt duidelijk hoe omvangrijk de olieprijsstijgingen waren tijdens de twee vorige olieschokken. In 1973-74 verviervoudigde de prijs van ruwe olie, in 1979-80 ging het om een verdubbeling. De prijsstijging die we gekend hebben sinds augustus is weliswaar ook belangrijk (ongeveer een verdubbeling van begin augustus tot eind september 1990). Deze laatste prijsstijging komt echter na een periode van sterke prijsdalingen van ruwe olie samen met een sterke stijging van de dollarprijzen van de Belgische export. Het gevolg is dat tussen 1985 en het begin van 1990 de "reële" prijs van ruwe olie (d.w.z. de prijs van olie in vergelijking met de prijs van de uitgevoerde Belgische eindprodukten) tot minder dan de helft terugviel. Deze dramatische verbetering van de ruilvoet van de Belgische exporterende ondernemingen heeft toen bijgedragen tot een even spectaculaire verbetering van de winstpositie van deze ondernemingen. De recente olieprijsstijgingen zijn (eind september) nog altijd niet voldoende geweest om dit voordeel volledig weg te werken.

³ We gebruiken een logaritmische schaal in figuur 7. Dit is hier nodig omdat de bewegingen van deze index zeer groot zijn (van 100 naar 1000). Bij gebruik van een niet-logaritmische schaal krijgt men een heel verkeerde indruk van de relatieve prijsstijgingen. Immers in een niet-logaritmische schaal is de afstand van 100 naar 200 (een verdubbeling van de prijs) even groot als de afstand van 900 naar 1000 (een stijging met 11%).

Figuur 7: OLIEPRIJS/EXPORTPRIJZEN
Oorspronkelijke prijzen uitgedrukt in \$

Bron: OESO; Economic Outlook

Noot: De olieprijs voor 1990 is de notering op 27 september (39 \$ per vat)

Gedurende de periode van ruilvoetverbetering (tussen 1985 en 1990) heeft het indexeringssysteem bovendien in het voordeel gewerkt van de ondernemingen. Immers vermits de lonen geïndexeerd zijn op de consumptieprijsindex (die de olieprijsen bevatten) zijn de loonstijgingen automatisch gematigd geweest. Sinds augustus 1990 werkt dit systeem weer in het nadeel van de bedrijven. Het nadeel dat nu ontstaan is, is echter nog altijd kleiner dan het voordeel dat gedurende de periode 1985-90 werd gerealiseerd. Het lijkt dan ook voorbarig om nu reeds het indexeringsmechanisme buiten spel te willen zetten. Wie pleit voor het uitschakelen van het indexeringsmechanisme bij elke ruilvoetverslechtering zou ook moeten pleiten voor het uitschakelen van

dit systeem als de ruilvoet verbetert. Dergelijke pleidooien werden in de periode 1985-89 niet gehouden.

Het ruilvoetvoordeel waarvan de Belgische ondernemingen gedurende 1985-89 hebben genoten blijkt ook uit het volgende. We kunnen de vraag stellen hoe hoog de olieprijsen vandaag kunnen stijgen opdat dit ruilvoetvoordeel volledig zou verdwijnen. Het antwoord is 44 dollar per vat. (Dit cijfer vinden we door de olieprijs te berekenen die, wanneer gedeeld door de verwachte exportprijsindex van 1990, ons in figuur 7 op het niveau terugbrengt van 1985). M.a.w. indien de olieprijs tot 44 dollar per vat zou uitstijgen dan wordt de ruilvoetsituatie van 1985 hersteld.

Een tweede reden waarom de uitschakeling van het loonindexeringssysteem op dit ogenblik niet noodzakelijk is, heeft te maken met het feit dat de loonkostenpositie van de Belgische ondernemingen nu significant gunstiger is dan op de vooravond van de twee vorige olieschokken. Er schijnt daarom **vandaag** (oktober 1990) nog geen dwingende reden te zijn om het loonindexeringsmechanisme buiten spel te zetten. De mogelijke negatieve effecten van de olieprijsstijgingen kunnen nog gemakkelijk opgevangen worden door een matiging in de **reële** toename van de loonkosten.

De voorgaande conclusie betekent natuurlijk niet dat bij een verdere dramatische stijging van de olieprijsen geen ingrepen in het indexeringsmechanisme noodzakelijk kunnen worden. Indien dergelijke olieprijsstijgingen zouden optreden (44 dollar per vat zou hier als een referentiepunt kunnen dienen), moet de overheid klaar staan om het automatisme in het loonindexeringsmechanisme tijdelijk op te schorten, of althans het effect van de olieprijsen op de index uit te schakelen. Flexibiliteit is hier de boodschap. Zoniet dreigen de fouten die we in het verleden gemaakt hebben zich te herhalen. Met de wet over het concurrentievermogen heeft de Belgische overheid een instrument om deze fouten te vermijden.

Samenvatting en besluit

De discussie over de competitiviteit van de Belgische economie staat weer volop in de belangstelling na de recente olieprijsstijgingen. De twee vorige oliecrisisen hebben geleerd dat de vrees voor een nieuwe loonprijsstijging niet denkbeeldig is. Het is evenwel de vraag of het gevaar voor een verlies aan concurrentiekracht van de Belgische economie nu even prangend is als toen de vorige olieschokken zich voordeden. Om op deze vraag te antwoorden is het belangrijk om de concurrentiekracht van de Belgische economie over een voldoende lange periode te bestuderen.

In deze studie werd het marktaandeel van de Belgische export in de wereld als maatstaf van de competitiviteit weerhouden. Deze vertoont een trendmatige daling die zich vooral tijdens de jaren zeventig heeft doorgezet. Gedurende de jaren tachtig stabiliseerde het Belgisch marktaandeel en vanaf 1985 is er zelfs een lichte verbetering. Voor de verklaring van deze verandering in de concurrentiekracht hebben we vooral aandacht besteed aan de relatieve loonkosten en aan structurele factoren.

De Belgische loonkost per eenheid produkt (in gemeenschappelijke munt) is in de jaren zeventig trendmatig gestegen met 20 %. In de periode 1980-1982 daarentegen is deze index met 30 % gedaald ten gevolge van een reële loonmatiging en de devaluatie. Sindsdien zijn de relatieve loonkosten gestabiliseerd. De nadruk die in de recente discussies over de loonkosten gelegd werd op de kleine fluctuaties van de laatste jaren is dan ook misplaatst. Belangrijker is dat de relatieve loonkosten nog altijd 30 % gunstiger liggen dan bij het uitbreken van de tweede oliecrisis en 10 à 15 % t.o.v. de eerste olieschok.

Deze relatieve daling van de loonkosten heeft echter het verlies van het exporttaandeel (dat in de jaren zeventig optrad) niet kunnen goedmaken. Uit de regressieresultaten is immers gebleken dat het effect van de evolutie in de loonkosten op het marktaandeel van de Belgische export relatief zwak is. Dit wijst erop dat een verlies aan marktaandelen ten gevolge van ongunstige kostenontwikkelingen (zoals die zich hebben

voorgedaan gedurende de jaren zeventig) moeilijk opnieuw wordt goedge maakt.

Aangezien de Belgische economie vrij sterk geconcentreerd is in de produktie van conjunctuurgevoelige produkten, kunnen we verwachten dat de Belgische marktaandeelen zullen mee evolueren met de groei van de produktie in de industrielanden. De regressieresultaten tonen aan dat een gunstige wereldconjunctuur inderdaad een significante invloed heeft op onze competitieve positie en dat de effecten ervan op termijn beduidend zijn.

Nu de olieprijsen op twee maanden tijd verdubbeld zijn stelt zich opnieuw de vraag of het loonindexeringsmechanisme in België buiten spel moet gezet worden. Ons antwoord hierop is negatief omwille van twee redenen. Ten eerste is de "reële" prijs van de ruwe olie tussen 1985 en het begin van 1990 tot minder dan de helft teruggevallen. Deze spectaculaire verbetering van de ruilvoet heeft toen bijgedragen tot een even spectaculaire verbetering van de winstpositie van de bedrijven. De recente olieprijsstijgingen zijn nog altijd niet voldoende om dit voordeel volledig weg te werken. Slechts bij een olieprijs van 44 dollar per vat zouden we terugvallen op de ruilvoetpositie van 1985. Bij dergelijke hoge olieprijsen moet o.i. de overheid klaar staan om het loonindexeringsmechanisme tijdelijk op te schorten.

Ten tweede is de loonkostenpositie van Belgische ondernemingen nu duidelijk gunstiger dan op de vooravond van de twee vorige olieschokken. Er is daarom vandaag geen dwingende reden om het loonindexeringsmechanisme (een systeem dat ook veel voordelen biedt) buiten spel te zetten. Voorlopig kunnen de effecten van de olieprijsstijgingen opgevangen worden door een **reële** loonmatiging.

Referenties

Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, Rapport van de Commissie van Experts over het Belgische systeem van loonindexering, 1988.

Nyssens, A., en Poulet, Gh., Marktaandelen van de producenten van de BLEU op de binnenlandse en de buitenlandse markten, Studienota's van de Nationale Bank, nr. 7, augustus 1990.

LEUVENSE ECONOMISCHE STANDPUNTEN

- 1976 — 1. Louis BAECK, De inflatoire groeimachine. (uitgeput)
 2. Paul DE GRAUWE, Theo PEETERS, De recente inflatie : een structureel of een monetair probleem ? (uitgeput)
- 1977 — 3. Karel TAVERNIER, Krachtlijnen voor een Belgisch stabilisatiebeleid. (uitgeput)
 4. Paul DE GRAUWE, Korporatisme en werkloosheid, (uitgeput)
 5. Paul VAN ROMPUY, Enkele structurele aspecten van de crisis. (uitgeput)
 6. Louis BAECK, Naar een nieuwe groeicyclus met een ander groeipatroon.
- 1978 — 7. Louis BAECK, Politiek verantwoordelijk handelen en socio-economisch optimum. (uitgeput)
 8. Paul DE GRAUWE, Bureaukratische controle en het economisch systeem.
 9. Paul VAN ROMPUY, Guido DE BRUYNE, De regionalisatie economisch bekeken. (uitgeput)
 10. Louis BAECK, De nieuwe internationale economische orde en haar kritische tegenhangers. (uitgeput)
 11. Theo PEETERS, Economisch federalisme : lessen uit het buitenland.
 12. Dirk HEREMANS, Economische autonomie en economische unie, krachtlijnen voor een duurzame oplossing.
- 1979 — 13. Paul DE GRAUWE, Arbeidsduurvermindering en tewerkstelling.
 14. Economisch Federalisme. (uitgeput)
 Deel I : Financiële middelen en herverdeling, Paul VAN ROMPUY, Albert VERHEIRSTRÆTEN, Regionale Herverdelings- en Financieringsstromen.
 Theo PEETERS, Financiële middelenvoorziening voor gemeenschappen en gewesten.
 15. Economisch Federalisme.
 Deel II : Organisatie en bevoegdheden, Dirk HEREMANS, Verkaveling van bevoegdheden en economische unie.
 Vic VAN ROMPUY, Economisch stelsel en verdeling van bevoegdheden.
- 1980 — 16. Guy CLEMER, Karel TAVERNIER : Tewerkstelling en inkomensmatiging in België : een onvermijdelijke keuze.
 17. Louis BAECK, Lokomotief strategie : met stoom uit de Eurovalutamarkt. (uitgeput)
 18. Michel DOMBRECHT, Theo PEETERS, Sanering van de overheidsfinanciën : gevaarlijk of onvermijdelijk ?
- 1981 — 19. Paul DE GRAUWE, Marcia DE WACHTER, Produktie, tewerkstelling en verdeling. Een neo-liberale benadering.

20. Louis BAECK, De jaren tachtig in perspectief. (uitgeput)
21. Paul VAN ROMPUY, Patrick VAN CAYSEELE, Raming van de geregionaliseerde lopende rekening van de overheid in 1979.
- 1981 — 22. Paul DE GRAUWE, Loonkosten, energiekosten en kapitaalkosten. België gedurende 1970-1980. (uitgeput)
23. Frans SPINNEWYN, Een verzekeringstechnische benadering van de werkloosheidsverzekering.
- 1982 — 24. Louis BAECK, Herstelbeleid, vroeger en nu.
25. Paul DE GRAUWE, Marc JANSSENS, Aanbodeconomische effecten van de belastingdruk in België.
- 1983 — 26. Paul DE GRAUWE, Guy VERFAILLE, Linkse en rechtse gezondheid-indicatoren van de Belgische Economie.
27. Louis BAECK, Hoe de crisis ombuigen. (uitgeput)
28. Paul VAN ROMPUY, Maatschappelijke keuze en economische crisis.
29. Vic VAN ROMPUY, Erik SCHOKKAERT, Begrotingstekorten, Rentelasten en Openbare schulden in België. Een kijk op half lange termijn.
- 1984 — 30. Dirk HEREMANS, Hans GEEROMS, Marktsector en budgetsector in België. Grenzen aan het overheidsbeslag ?
31. Paul DE GRAUWE, Guy VERFAILLE, Zijn de rentelasten van de overheidsschuld ondraaglijk geworden ?
- 1985 — 32. Louis BAECK, De wonderbare wereld van de economische paradigma's. (uitgeput)
33. Paul VAN ROMPUY, Solidariteitsmechanismen in federale staten.
34. Louis BAECK, De V.S. en de E.G. : vergelijking op lange termijn.
35. Louis BAECK, Het economisch denken in het Spanje van de 16e en 17e eeuw.
36. Guido DE BRUYNE, Paul DE GRAUWE, Herverdeling van het werk en makro-economisch evenwicht.
37. Paul VAN ROMPUY, Arbeidsmarktflexibiliteit en werkloosheid.
- 1987 — 38. Paul DE GRAUWE, Anne FREMAULT, Micro- en macro-economische effectiviteit van de Belgische prijsreglementering.
39. Louis BAECK, Kentering in de westerse economie.
40. Johan MORTELMANS, Erik SCHOKKAERT, Lode BERLAGE, Robert VERTONGHEN, De economische wenselijkheid van een snelspoorverbinding door België.
41. Louis BAECK, De aandelenbeurzen, 1982-87 : het lustrum van de stier.
42. Lode BERLAGE, Dirk TERWEDUWE, Grondstoffenuitvoer van ontwikkelingslanden : machtsmiddel of struikelblok ?
- 1988 — 43. Louis BAECK, De westerse economie na de krach. (uitgeput)
44. Filip ABRAHAM, Nationale vakbonden, interprofessionele loonakkoorden en economische politiek.

45. Paul VAN ROMPUY, m.m.v. Valentijn BILSEN, 10 jaar financiële stromen tussen de gewesten in België.
46. Dirk HEREMANS, Bevoegdheidsverdeling en economische autonomie. De staatshervorming in het licht van 1992.
47. Wim MOESEN, Dirk HEREMANS, Paul VAN ROMPUY, Mark EYSKENS, Bedenkingen bij de nieuwe financieringsvoorstellen voor gewesten en gemeenschappen.
48. Vic VAN ROMPUY, Overheidstekort, overheidsschuld en economische welvaart. Toepassing op België 1947-1988.
- 1989 — 49. Lodewijk BERLAGE, België en de schulden van de Afrikaanse lage inkomenslanden.
50. Jacques DREZE, Schuld en coöperatie in de mondiale economie.
51. Paul DE GRAUWE, Milieuvriendelijke groei : utopie of werkelijkheid ?
- 1990 — 52. Paul VAN ROMPUY, Europese ankerpunten voor het belgisch begrotingsbeleid.
53. Louis BAECK, De jaren '90 : een Europees decennium.
54. Paul DE GRAUWE, Stef PROOST, Erik SCHOKKAERT, Denise VAN REGEMORTER, Het milieubeleid in Vlaanderen. Een economische visie.